

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ХЕРСОНСЬКИЙ ІНСТИТУТ

КУРСОВА РОБОТА
з курсу «Фінансове право»
на тему: «Поняття та система фінансового права»

Виконав: студент групи:

ТУхс-12-23-Б1Пр(4.6здс)

Крикливець Олексій

(прізвище та ініціали)

Керівник : к.е.н., доцент

Миронюк О.В.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

м. Херсон – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО ПРАВА	
1.1. Поняття та місце фінансового права у правовій системі.....	5
1.2. Джерела фінансового права як галузі права.....	9
1.3. Система фінансового права як галузь права.....	15
РОЗДІЛ 2. СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА ЯК	
ГАЛУЗІ ПРАВА	
2.1. Предмет і методи фінансового права.....	20
2.2. Принципи та функції фінансового права.....	24
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА В ПРАВОВІЙ	
СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	27
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний економічний розвиток, особливо в контексті глобалізації, вимагає ефективного фінансового управління на національному, корпоративному та індивідуальному рівнях. Фінансове право регулює взаємозв'язок між фінансовим правом та використанням фінансових ресурсів, що є основоположним для стабільного економічного розвитку країни. Фінансове право охоплює такі питання, як оподаткування, бюджетування, державні витрати та борг. Макроекономічна стабільність залежить від ефективності фінансового права, зокрема від досягнення соціального добробуту, розвитку інфраструктури та національної безпеки.

Уточнення концепції, сфери застосування та методів фінансового права допомагає нам зрозуміти межі цієї галузі права, її зв'язок з іншими галузями права та її значення для національної економічної стабільності.

Методи правового регулювання впливають на способи взаємодії між державою та суб'єктами фінансових правовідносин. В умовах реформування податкової системи, бюджету, фінансового контролю методи відіграють ключову роль у досягненні балансу між інтересами держави та суспільства. Функції фінансового права мають важливе значення для забезпечення фінансової безпеки держави, сталого економічного розвитку та реалізації соціальних програм. Аналіз цих функцій дозволяє ефективніше планувати фінансову політику.

Актуальність підвищує і той факт, що в умовах постійних змін у сфері фінансів важливо уточнювати функції та завдання фінансового права відповідно до нових потреб. Зокрема, це стосується удосконалення податкового права, бюджетного права, а також розвитку правових інструментів для боротьби з корупцією. Тому дослідження фінансового права як галузі права є актуальним з

огляду на важливість фінансової системи для стабільності економіки та реалізації державної політики.

Мета та завдання курсової роботи. Метою роботи є комплексний та всебічний аналіз поняття та особливостей фінансового права як галузі права.

Для досягнення мети було поставлено наступні **завдання**:

- з'ясувати поняття та місце фінансового права у правовій системі;
- розглянути джерела фінансового права як галузі права;
- розглянути систему фінансового права як галузі права;
- дослідити предмет і методи фінансового права;
- обґрунтувати особливості принципів та функцій фінансового права;
- проаналізувати проблеми фінансового права як галузі права.

Об'єкт дослідження складають суспільні відносини, пов'язані із правовим регулюванням фінансового права як галузі права.

Предмет дослідження є законодавча та теоретична база щодо сутності поняття фінансового права як галузі права.

Методи дослідження. Для дослідження поняття фінансового права як самостійної галузі та як науки використовувалися декілька методологічних підстав.

Діалектичний метод полягає у дослідженні підстав виникнення, змісту та значення фінансового права. Для обґрунтування системи фінансового права використовувався *системно-структурний метод*. Формально-логічний метод дозволив визначити особливості та характерні риси фінансового права. *Метод аналізу та синтезу* використовувався при формуванні визначення поняття, завдань, методів та функцій фінансового права.

Прогностичний метод дозволив виокремити проблеми фінансового права та запропонувати шляхи його вдосконалення. *Метод узагальнення* дозволив сформулювати пропозиції та висновки щодо досліджуваного предмета.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається з вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 36 стор.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

1.1. Поняття та місце фінансового права у правовій системі

Фінансове право належить до категорії публічного права, що впливає з його регуляторних цілей та завдань. Основною метою фінансового права є державні фінанси; воно забезпечує нормальне функціонування держави, різних установ та місцевих органів влади, а також задовольняє суспільні потреби. У цьому контексті фінансово-правове регулювання спрямоване на досягнення суспільних інтересів, що відрізняє його від приватного права.

Погляд О.М. Бандурки та О.П. Гетманцева на фінансове право як законодавчу галузь підкреслює його роль у регулюванні ключових економічних процесів, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів. Згідно з цією концепцією, фінансове право охоплює низку нормативно-правових документів, що визначають правила та процедури: мобілізації фінансових ресурсів (формування, створення фондів), розподілу (перерозподілу) фінансових ресурсів, використання фінансових ресурсів та контролю за потоками капіталу. [1, с. 44].

Позиція М.Г. Волощука щодо фінансового права підкреслює його ключову роль як галузі права, яка охоплює систему правових норм, що регулюють фінансові відносини в суспільстві. Ці відносини виникають у процесах, пов'язаних із утворенням, розподілом та використанням фінансових ресурсів, які зосереджені в централізованих і децентралізованих фондах держави та органів місцевого самоврядування [2, с. 10].

Важливо наголосити, що Закон про державні фінанси регулює конкретні відносини, що виникають у процесі закупівлі, розподілу та використання коштів, необхідних для виконання функцій національним та місцевими органами влади. Ці відносини формують основу національної фінансової системи та гарантують

її ефективне функціонування. З цієї точки зору, Закон про державні фінанси є важливим інструментом для забезпечення управління національними ресурсами та фінансової стабільності.

В цьому аспекті К.А. Гурковська наголошує, що фінансове право – це важлива галузь публічного права, яка визначає правові норми для ефективного управління фінансовими ресурсами держави та органів місцевого самоврядування. Ці норми забезпечують не тільки правову основу для мобілізації коштів, але й гарантують їх справедливий розподіл і використання для реалізації ключових суспільних функцій [3, с. 43].

На думку Н.Я. Якимчук, фінансове право є сукупністю правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації публічної фінансової політики, а також фінансової діяльності держави та інших уповноважених суб'єктів. Ці суб'єкти виконують завдання, пов'язані з забезпеченням публічних фінансових інтересів, загальносуспільних потреб, фінансової безпеки та інших аспектів в сфері публічних фінансів. Такий підхід підкреслює, що фінансове право охоплює не тільки організацію фінансової діяльності держави, але й взаємодію з іншими суб'єктами, яким надано відповідні повноваження для виконання завдань у сфері публічних фінансів [4, с. 30].

Отже, аналізуючи погляди українських науковців, можна стверджувати, що фінансове право – це галузь права, яка регулює суспільні відносини, що виникають у зв'язку з мобілізацією, розподілом, перерозподілом та використанням фінансових ресурсів державою, місцевим самоврядуванням, юридичними та фізичними особами. Воно забезпечує правову основу для функціонування фінансової системи, зокрема бюджетних, податкових, банківських, грошово-кредитних та інших фінансово-орієнтованих установ.

За своїм об'єктом та методом регулювання фінансове право обґрунтовано вважається самостійною галуззю права. Воно займає унікальне становище серед інших галузей права, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з національною фінансовою діяльністю. Однак його самостійність не означає

повної ізоляції. Як частина публічного права, воно взаємодіє з іншими галузями права, такими як адміністративне право, податкове право та цивільне право.

На думку В.В. Чернея, фінансове право, будучи частиною системи права України, має зв'язок із усіма галузями права, проте найбільш тісний зв'язок спостерігається з окремими з них. Це пояснюється особливостями фінансових відносин, які тісно інтегровані в різні аспекти суспільного життя та правового регулювання [5].

Фінансове право тісно пов'язане з конституцією, оскільки конституція встановлює фундаментальні принципи, що регулюють фінансову діяльність національних та місцевих органів влади. Хоча ці дві галузі права регулюють різні сфери, фінансове право базується на конституційних нормах і застосовує їх саме до фінансового сектору. Конституційні норми встановлюють принципи, що регулюють функціонування держави, тоді як фінансове право розвивається на цих принципах для регулювання фінансових відносин. Наприклад, Конституція України визначає принципи бюджетної системи, основи податкової системи та децентралізацію фінансової влади. Конституційні норми визначають структуру державних органів та органів місцевого самоврядування, їхні повноваження у фінансовій сфері, процес складання бюджету та розподіл фінансових ресурсів між різними рівнями влади. Конституційні норми впливають на форму та напрямок національної фінансової діяльності, закріплюючи основи національної системи, національного територіального устрою та принципи місцевої автономії. Фінансове право не лише уточнює конституційні та правові положення, а й забезпечує їх реалізацію у фінансовій сфері. Наприклад, конституційні принципи верховенства права, соціальної держави та рівності перед законом усіх громадян формують основу для справедливого розподілу фінансових ресурсів та регулювання податкових відносин. Цей зв'язок гарантує узгодженість правового регулювання, спрямованого на ефективне виконання національних функцій.

Фінансове право тісно пов'язане з адміністративним правом, оскільки обидві галузі регулюють суспільні відносини в секторі державного управління, що стосуються діяльності державних органів та органів місцевого

самоврядування. Як і адміністративне право, фіскальні правовідносини виникають у сфері державного управління. Наприклад, управління бюджетними коштами, стягнення податків і зборів, а також нагляд за виконанням фіскальних норм здійснюються державними органами в рамках їхніх адміністративних функцій. Подібно до адміністративного права, фіскальне право також використовує імперативний правовий регулюючий підхід. Воно забезпечує владно-управлінський характер правовідносин, при цьому державні органи або органи місцевого самоврядування виступають провідною стороною, формулюючи обов'язкові правила. Адміністративне право сприяє реалізації охоронної функції фінансового права. Порушення фінансового законодавства, наприклад, несплата податків або бюджетних порушень, часто призводить до адміністративної відповідальності. Цей зв'язок гарантує дотримання фінансової дисципліни й законності у сфері публічних фінансів.

Існує зв'язок між фінансовим правом та цивільним правом, оскільки обидва регулюють майнові відносини. Однак цей зв'язок проявляється в їхніх відмінностях у методах та об'єктах регулювання, а також у деяких спільних рисах у фінансовій діяльності. Фінансове право регулює відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням централізованих або децентралізованих державних фондів. Цивільне право, навпаки, регулює майнові відносини між юридично рівними суб'єктами. Фінансове право та цивільне право перетинаються в певних сферах: наприклад, кредитні та страхові відносини, а також обіг та розрахунки валюти. Незважаючи на свої відмінності, фінансове та цивільне право належать до національної правової системи. Вони доповнюють одне одного, спільно забезпечуючи регулювання публічних та приватних відносин.

Окрім того, можна говорити про тісний зв'язок фінансового права з іншими галузями права, зокрема кримінальним, екологічним, земельним, аграрним тощо.

Таким чином, фінансове право є невід'ємною складовою правової системи України, що забезпечує ефективне функціонування державних фінансів, сприяє

соціально-економічному розвитку та підтримує правопорядок у фінансовій сфері. Його значення особливо зростає в умовах сучасних викликів, що постають перед державою, таких як забезпечення економічної стійкості та соціальної рівноваги.

1.2. Джерела фінансового права як галузі права

Джерела фінансового права – це форми, в яких фінансово-правові норми втілені в правових документах, що приймаються державними органами та органами місцевого самоврядування. Вони забезпечують чітке визначення та впровадження норм фінансового права в рамках правової системи. Джерела фінансового права відіграють вирішальну роль у визначенні меж фінансових правовідносин та організації національної фінансової діяльності.

Джерела фінансового права мають кілька характеристик, які роблять їх специфічним компонентом правової системи. Основні характеристики джерел фінансового права включають:

1. **Формальна визначеність** – джерела фінансового права мають чітку правову форму, що визначається національною правовою системою. Ці джерела можуть бути нормативними правовими документами, судовими рішеннями, нормативними правовими угодами тощо.

2. **Нормативність** – вони містять норми права, що регулюють суспільні відносини у сфері фінансів, тобто встановлюють права, обов'язки і правила поведінки суб'єктів фінансових правовідносин.

3. **Загальнообов'язковість** – норми, що містяться в джерелах фінансового права, є обов'язковими для виконання усіма суб'єктами, на яких вони поширюються, незалежно від їх статусу чи бажання.

4. **Юридична сила** – джерела фінансового права мають юридичну силу, яка залежить від місця конкретного акту у системі законодавства (Конституція, закони, підзаконні акти тощо).

5. Загальновідомість – джерела фінансового права повинні бути офіційно оприлюднені, щоб суб'єкти правовідносин мали доступ до їх змісту і могли їх виконувати.

6. Системність – джерела фінансового права взаємопов'язані між собою, утворюючи єдину цілісну систему нормативних актів, яка забезпечує комплексне регулювання фінансової діяльності держави.

7. Видання уповноваженим органом (законність) – джерела фінансового права приймаються виключно органами, які мають відповідні повноваження, закріплені законодавством. Це гарантує їх легітимність і відповідність встановленим процедурам.

О.О. Дмитрик пропонує детальну класифікацію джерел фінансового права, що дозволяє краще зрозуміти різноманітність правових актів, які регулюють фінансові відносини. За цією класифікацією джерела фінансового права можна поділити за кількома основними підставами:

1. Залежно від галузевих правових норм:

а) комплексні джерела – це нормативно-правові акти, які містять не лише фінансово-правові норми, а й норми інших галузей права. Такі акти регулюють не тільки фінансові відносини, а й інші суспільні відносини. Наприклад, бюджетні кодекси чи закони, що регулюють як фінансові, так і адміністративні або цивільні відносини;

б) галузеві джерела – це нормативно-правові акти, які містять лише фінансово-правові норми. Вони безпосередньо регулюють фінансові відносини і не включають норм з інших галузей права. Наприклад, Закон України «Про податок на додану вартість» або Бюджетний кодекс України.

2. За обсягом фінансово-правового регулювання:

а) джерела загального характеру – це нормативно-правові акти, які містять норми, що охоплюють різноманітні аспекти фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Це можуть бути закони, які визначають загальні принципи фінансового регулювання, такі як Бюджетний кодекс України;

б) джерела інституційного характеру – це акти, які регулюють окремі інститути або підгалузі фінансового права, наприклад, податкове, валютне чи бюджетне право. Вони зазвичай містять норми, що визначають правила і механізми функціонування певної сфери фінансової діяльності, як от Закон України «Про державний бюджет України» або Податковий кодекс України.

3. За часом дії:

а) постійні джерела – це нормативно-правові акти, які мають постійно діючий характер до того часу, поки не буде прийнято нове джерело, що скасовує або змінює попереднє. Прикладом можуть бути Податковий кодекс України або Бюджетний кодекс України;

б) тимчасові джерела – це акти, які діють тільки в межах чітко визначеного періоду, після чого вони втрачають силу. Прикладом є Закон України «Про державний бюджет України», який щорічно приймається на відповідний рік і втрачає чинність після прийняття нового закону на наступний рік.

4. Залежно від території їхньої дії:

а) національні джерела – це нормативно-правові акти, дія яких поширюється на всю територію України, оскільки Україна є унітарною державою. Всі нормативно-правові акти, що приймаються в Україні, мають загальнонаціональну юрисдикцію;

б) місцеві джерела – джерела, які регулюють фінансові відносини на рівні органів місцевого самоврядування. Вони можуть стосуватися місцевих бюджетів, податків та інших фінансових питань, що відносяться до компетенції місцевих органів [6, с. 41].

Д.О. Білінський до джерел фінансового права та фінансового законодавства України відносить: Конституцію України; загальні та спеціальні закони; постанови Верховної Ради України; укази Президента України; декрети, постанови Кабінету Міністрів України; відомчі нормативно-правові акти (постанови Правління НБУ; накази Міністерства фінансів України, інших міністерств; накази Державної казначейської служби України, накази Державної

податкової служби України тощо); міжнародні договори та документи, що затверджують міжнародні принципи, звичаї та стандарти, що ратифіковані парламентом і є частиною національного законодавства [7, с. 79].

Конституція України відіграє фундаментальну роль у регулюванні фінансових відносин країни. Вона не лише встановлює основні принципи державного бюджету, але й визначає загальні засади, на яких ґрунтується фінансова система, зокрема, систему оподаткування.

Стаття 92 Конституції України дійсно закріплює основні положення щодо Державного бюджету та оподаткування. Зокрема, вона встановлює, що закони про бюджет і податки повинні ухвалюватися виключно Верховною Радою України. Це підкреслює важливість парламенту в процесі формування фінансової політики держави. Державний бюджет, за Конституцією, є основним інструментом для реалізації фінансової політики країни, який затверджується щорічно парламентом і визначає обсяг державних доходів і витрат [8]. Що стосується системи оподаткування, то Конституція встановлює загальні принципи, а саме, що система оподаткування має бути справедливою і не порушувати принципи рівності перед законом, який також гарантується Конституцією. У подальшому ці принципи детально розкриваються в податковому кодексі та інших фінансових нормативно-правових актах, що регулюють конкретні аспекти оподаткування та управління державними фінансами.

Джерела фінансового права формують правову основу для регулювання фінансових відносин, і серед них важливе місце займають загальні закони, які визначають засади функціонування суміжних сфер, що впливають на фінансову діяльність. Ці акти створюють нормативний фундамент, на якому будуються фінансові правовідносини, забезпечуючи зв'язок фінансового права з іншими галузями. До таких загальних законів можна віднести, зокрема:

Цивільний кодекс України – регулює відносини власності, зобов'язальні відносини та договори, які створюють економічні передумови для фінансових правовідносин [9];

Кодекс адміністративного судочинства України – встановлює порядок судового захисту прав та інтересів у фінансових спорах, наприклад, щодо оскарження податкових рішень [11];

Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 р. – регулює діяльність фінансових установ і визначає правила надання фінансових послуг, що створює правову базу для функціонування фінансового ринку [12]; «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. – впорядковує механізми здійснення платежів, регулюючи фінансову інфраструктуру, що є невід’ємною частиною сучасної економіки [13]. «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23.02.2006 р. у ред. від 20.06.2020 р. – спрямований на регулювання відносин у сфері інвестицій, ринків цінних паперів та організованих товарних ринків[14].

Основну увагу варто приділити увагу Податковому та Бюджетному кодексам України є основоположними джерелами фінансового права, які регулюють найважливіші аспекти фінансових відносин у державі: податкову систему та бюджетний процес. Вони встановлюють правові основи для формування та використання державних фінансових ресурсів, забезпечуючи виконання фіскальної функції держави. Так, Податковий кодекс України, прийнятий у 2010 році, є головним законодавчим актом, який регулює податкові правовідносини. Він визначає порядок функціонування податкової системи держави, встановлює види податків, правила їх адміністрування та права й обов’язки платників податків і органів контролю [15]. Бюджетний кодекс України, прийнятий у 2001 році, регулює правовідносини, пов’язані з плануванням, формуванням, розподілом і виконанням державного та місцевих бюджетів. Він є основою бюджетного процесу та фінансового контролю [16].

Фінансово-правове регулювання України закріплене не лише в Конституції України, а й у численних підзаконних актах, що регулюють фінансові відносини на всіх рівнях. Тому рішення Кабінету Міністрів України, зокрема ті, що стосуються організації фінансових установ (наприклад, рішення про затвердження положення про Державну фінансову службу України), мають

вирішальне значення для управління та функціонування фінансової системи. Ці рішення містять важливі положення щодо управління державними коштами, бюджетного планування та контролю за платежами та витратами. Постанови міністерств та інших центральних органів виконавчої влади також є важливим компонентом фінансового законодавства. Наприклад, Міністерство фінансів України розробляє нормативно-правові акти, що регулюють бюджетний процес, порядок складання і виконання бюджету, обіг публічних коштів. Ці акти часто містять специфічні правила для різних секторів економіки або організаційно-правових форм державних установ.

Рішення Конституційного Суду України можна вважати встановленими джерелами фінансового права, оскільки вони відіграють вирішальну роль у забезпеченні правильного розуміння та застосування норм фінансового права. Конституційний Суд відповідає за офіційне тлумачення положень Конституції та законів України (включаючи фінансові нормативні акти) для вирішення конфліктів, правових невизначеностей або ситуацій, що потребують роз'яснення законодавчих текстів. Конституційний Суд перевіряє відповідність фінансових законів Конституції України або тлумачить її положення, тим самим забезпечуючи єдність та правильність правового застосування. Наприклад, при тлумаченні статті 95 Конституції України (принцип збалансованості державного бюджету та прозорості бюджетного процесу) рішення Конституційного Суду можуть слугувати орієнтиром як для законодавчої, так і для виконавчої гілок влади.

Окреме місце належить актам органів місцевого самоврядування та місцевої влади, які також відіграють важливу роль у регулюванні публічних фінансових відносин, зокрема, у контексті місцевих бюджетів, податків і зборів. Ці акти мають специфічну юридичну силу в межах територіальних громад і сприяють ефективному управлінню місцевими фінансами.

Міжнародні договори справді відіграють життєво важливу роль у джерелах фінансового права, оскільки вони забезпечують регулювання міжнародних фінансових відносин, зокрема в таких сферах, як уникнення

подвійного оподаткування, співпраця у сфері фінансового нагляду та регулювання зовнішнього боргу. Україна уклала кілька двосторонніх міжнародних угод щодо уникнення подвійного оподаткування. Ці угоди уточнюють механізми оподаткування доходів, отриманих резидентами лише в одній країні. Це сприяє розвитку міжнародних інвестицій, зменшенню фінансового навантаження на платників податків та забезпеченню справедливого розподілу податкових надходжень між країнами. Договори у сфері фінансової діяльності забезпечують співпрацю між країнами у боротьбі з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими злочинами. Наприклад, Україна активно бере участь у роботі міжнародних організацій, таких як Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

Отже, джерела фінансового права мають надзвичайно важливе значення, оскільки вони забезпечують нормативне регулювання суспільних відносин у сфері фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та громадян

1.3. Система фінансового права як галузі права

Фінансово-правова система – це сукупність упорядкованих фінансово-правових норм, що використовуються для регулювання суспільних відносин у фінансовій діяльності національних та місцевих органів самоврядування. Вона втілює зміст, внутрішню структуру та характеристики фінансового права, тим самим забезпечуючи ефективний нагляд за фінансовими відносинами. Фінансово-правова система – це логічно строгий та функціонально узгоджений набір норм, що забезпечує правовий нагляд за фінансовими відносинами. Такий підхід повністю враховує специфічні характеристики фінансової діяльності та адаптує правові норми до потреб сучасного суспільства та економіки.

В.А. Пригоцький визначає, що групи фінансово-правових норм, які об'єктивно виділяються в рамках фінансового права, формують підгалузі

фінансового права та фінансово-правові інститути. Фінансово-правовий інститут — це законодавчо відокремлена сукупність норм, що забезпечує комплексне регулювання певної групи суспільних відносин, що виникають у фінансовій сфері. У свою чергу, підгалузь фінансового права характеризується наявністю кількох правових інститутів, що об'єднані загальними принципами та положеннями, які притаманні всім інститутам цієї підгалузі [17, с. 54].

Фінансове право традиційно поділяється на Загальну і Особливу частини, що дозволяє систематизувати фінансово-правові норми за їхнім змістом і характером регулювання. До Загальної частини належать норми, які визначають основоположні принципи і загальні підходи до регулювання фінансової системи. Вони застосовуються до всіх інститутів та підгалузей Особливої частини, але конкретизуються відповідно до їх специфіки. Основні елементи загальної частини включають:

- 1) принципи фінансової діяльності — базові правила і підходи, які визначають функціонування фінансової системи;
- 2) форми і методи фінансової діяльності: способи реалізації фінансової політики держави;
- 3) поняття і функції фінансів — правове закріплення ролі і завдань фінансів у державному та суспільному житті;
- 4) система органів фінансової діяльності — правове регулювання функцій, структури і повноважень органів, що здійснюють публічну фінансову діяльність;
- 5) статус суб'єктів фінансового права — регулювання прав та обов'язків учасників фінансових відносин; 6) організація фінансового контролю: загальні положення щодо здійснення контролю у фінансовій сфері.

Поняття «фінансова система» має вирішальне значення для визначення суб'єктів фінансового права, оскільки воно безпосередньо формує структуру фінансових відносин та визначає конкретні деталі регулювання у цій правовій сфері. Важливість ґрунтовного аналізу цього поняття ще більше виражена під час сучасної економічної трансформації України. Це пояснюється тим, що

фінансово-правове регулювання потребує адаптації до нових економічних, соціальних та міжнародних викликів. Оновлене розуміння понять «фінансова система» та «фінансово-правова система» є надзвичайно важливим, оскільки для вирішення питань економічної трансформації потрібен ефективний правовий механізм. Це забезпечить стабільність фінансової системи, збалансованість державних фінансів та відповідність національного законодавства міжнародним стандартам.

М.В. Ковалів виділяє кілька рівнів організації системи фінансового права, що дозволяє більш чітко зрозуміти структуру цієї галузі та її взаємодію з іншими правовими системами. Розглядаючи систему фінансового права, він пропонує чітке поділ на кілька типів фінансово-правових інститутів, кожен з яких регулює певну частину фінансових відносин. Цей підхід дає можливість краще розібратися в структурі фінансового права та його функціях.

1. 1. Простий фінансово-правовий інститут є найменшим компонентом фінансово-правової системи, що поєднує правила, що регулюють конкретні фінансово-правові відносини. Це може бути окремий етап бюджетного процесу (підготовка, виконання або нагляд за бюджетом) або окремий вид податку чи збору (наприклад, податок на прибуток, податок на додану вартість).

2. Складний фінансово-правовий інститут складається з кількох простих фінансово-правових інститутів. Він регулює ширші та значущі фінансові відносини, охоплюючи кілька аспектів або етапів: а) встановлення бюджетних процесів (включаючи такі етапи, як підготовка, затвердження та виконання бюджету); б) встановлення національного та місцевих бюджетів (включаючи правила, що регулюють бюджетні відносини на різних рівнях (національному та місцевому); в) встановлення податків, таких як непрямі податки або податки на доходи фізичних осіб.

3. Комплексні інститути фінансового права – це ті, що охоплюють норми, що можуть належати до різних галузей фінансового права. Ці інститути охоплюють широкий спектр правових норм, які можуть бути взаємопов'язаними, але належать до різних галузей фінансового права.

Наприклад, інститути фінансової стабільності охоплюють податкові та бюджетні відносини, зокрема ті, що регулюють державний борг та дефіцит бюджету.

4. Галузі фінансового права – це відносно незалежні сукупності норм та інститутів фінансового права, що регулюють конкретні аспекти фінансових відносин. Галузі мають визначену сферу дії та часто мають своє власне конкретне призначення. Прикладами галузей є: а) податкове право – регулювання відносин, пов'язаних із зобов'язаннями платників податків перед державою; б) бюджетне право – регулювання процесів підготовки, виконання та контролю бюджету на всіх рівнях [18, с. 24-25].

Слід наголосити, що неоднорідність права у сфері державних фінансів (таких як бюджети, оподаткування, митниця та інші фінансові відносини) є об'єктивним явищем. Це ускладнює всебічне складання фінансового законодавства та формування відносно єдиного огляду фінансового права. Однак це не означає, що фінансове право не є самостійною галуззю права. Навпаки, через об'єкти, які воно регулює, особливість фінансового права як традиційної галузі права залишається очевидною.

У сучасному фінансовому праві структура загальних положень та спеціалізованих розділів відіграє вирішальну роль у його систематичному та методологічному обґрунтуванні. Загальні положення охоплюють основні поняття та категорії, що регулюють фінансові відносини. Однак чинне законодавство України (та багатьох інших країн) не має чітких правових норм і не може надати офіційних визначень для таких категорій: фінанси та їх функції; фінансова діяльність (її форми та методи); фінансові ресурси; фінансове регулювання; та державні грошові фонди. Це свідчить про недостатню систематизацію фінансово-правової термінології на нормативному рівні. Відсутність юридичних визначень цих понять створює труднощі для їх практичного застосування та теоретичного обґрунтування.

Спеціальна складова фінансового права базується на принципі гармонізації структури фінансово-правових інститутів з економічними інститутами, що базуються на державних грошових фондах. Отже, бюджетна система (сукупність

бюджетних фондів) являє собою ланку фінансової системи, що відповідає окремій галузі фінансового права — бюджетному праву. Однак важливо наголосити, що структура цієї спеціальної складової фінансового права повинна забезпечувати відображення кожної ланки національної фінансової системи у відносно незалежному комплексі правових норм та інститутів.

Однак відсутність чіткого правового визначення фінансів призвела до прогалин у правовому нагляді та ускладнення правозастосовчої практики. Крім того, розрив між економічною та правовою системами у фінансовому секторі також може призвести до дисбалансу у фінансовій системі.

Тому для підвищення ефективності фінансового та правового нагляду важливо розробити чіткі правові визначення ключових понять у фінансовій діяльності та встановити методологію, яка координує фінанси з економікою та правовими системами.

РОЗДІЛ 2

СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА

2.1. Предмет і методи фінансового права

У навчальній літературі сформувався традиційний підхід до визначення предмета фінансового права, згідно з яким цей предмет охоплює однорідні суспільні відносини, що виникають у процесі формування, розподілу та використання публічних централізованих фондів грошових коштів [19, с. 15].

Як зазначалося раніше, фінансове право охоплює суспільні відносини, що виникають у зв'язку з національною фінансовою діяльністю. Ця сфера являє собою унікальну категорію правового регулювання, спрямовану на забезпечення належного функціонування національної фінансової системи та виконання її різноманітних завдань і функцій.

Варто наголосити, що фінансове право має специфічні об'єкти регулювання, які відрізняються від інших галузей права, що є однією з його основних характеристик. Об'єкти регулювання фінансового права визначають особливості його методів регулювання, оскільки фінансові відносини мають особливий характер, а саме виконання національних функцій і завдань через управління фінансовими ресурсами. Усі ці процеси вимагають специфічних правових методів для ефективного регулювання взаємодії учасників фінансових відносин та забезпечення стабільності національної фінансової системи..

Відносини, що становлять предмет фінансового права, мають специфічні риси, які визначають їх особливість та роль у системі публічного права:

1. Фінансові відносини виникають безпосередньо в межах фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Це означає, що вони стосуються забезпечення державних функцій через фінансування, управління та

використання публічних ресурсів, зокрема державного бюджету, податків, зборів і інших фінансових інструментів.

2. Предметом фінансового права є не просто гроші чи фінанси як такі, а саме публічні кошти, що належать державі та органам місцевого самоврядування, а також їх обіг у процесі реалізації державних цілей.

3. Об'єктом фінансових відносин є грошові фонди, які належать державі та її органам на всіх рівнях – від центральних органів до органів місцевого самоврядування..

4. Оскільки фінансові відносини мають публічний характер, вони передбачають участь держави як основного суб'єкта, що здійснює управління фінансами через законодавство, контроль та регулювання цих відносин.

Методи правового регулювання є важливим критерієм для визначення сутності певної галузі права та її місця в правовій системі. У сфері фінансового права методи правового регулювання мають свої особливості, які визначаються конкретними суспільними відносинами, що регулюються цією галуззю. Методи правового регулювання – це збірний термін для сукупності прийомів, способів та засобів, за допомогою яких право може впливати на поведінку учасників суспільних відносин, визначати порядок їхньої взаємодії та забезпечувати досягнення правових цілей.

О.П. Гетьманець акцентує увагу на тому, що фінансове право як галузь права матеріалізується через фінансово-правові принципи, методи та функції, які визначають його сутність, зміст і роль у правовій системі [20, с. 105].

А.С. Нестеренко виокремлює такі «методи фінансової діяльності:

1) загальні методи: а) імперативний метод, коли держава й органи місцевого самоврядування виражають вольові бажання, обов'язкові для всіх юридичних і фізичних осіб у процесі фінансової діяльності; б) рекомендаційний метод, заснований на імперативному, коли держава або орган місцевого самоврядування не наказують, а радять виконувати ті чи інші дії;

2) спеціальні методи: а) під час формування фондів (обов'язкові платежі: податки, мито, збори, штрафи, пені; вилучення до бюджету перевищень доходів

над видатками; добровільні платежі у формі випуску цінних паперів, благодійні внески); б) під час розподілу (безповоротне фінансування; зворотне (може бути відплатним)); в) під час бюджетного регулювання (процентні відрахування, дотації, субвенції, трансфери, через фонд вирівнювання) [21, с. 152].

Джурук Н. акцентує увагу на тому, що основним методом фінансово-правового регулювання є імперативний, або, як його ще називають, метод владних приписів, що передбачає нерівність суб'єктів відносин для забезпечення особливого стану і ролі держави і виявляється у владних приписах, наказах одних суб'єктів іншим, що представляють державу, органи самоврядування. У контексті фінансового права даний метод набуває специфічного характеру, оскільки передбачає право вибору для підлеглого суб'єкта через можливість надання рекомендацій та погоджень з боку представників влади. Крім того, деякі науковці вважають, що фінансово-правовому регулюванню властиві й інші методи, такі як: узгодження, рекомендації, координації і т.п. Найчастіше ці методи застосовуються не як самостійні, а як доповнення до основного імперативного [22, с. 214].

Отже, для фінансового права примусовий підхід є основним методом правового регулювання, що визначає унікальний характер цієї галузі. Примусовий підхід характерний для таких галузей публічного права, як конституційне право, адміністративне право та кримінальне право, і його основа полягає у використанні державної влади для регулювання суспільних відносин. Примусовий підхід проявляється в тому, що державні органи, органи місцевого самоврядування та органи Автономної Республіки Крим, володіючи публічною владою, реалізують її через нормативно-правові документи, що містять положення про обов'язкову поведінку сторін, що беруть участь у фінансових правовідносинах. Нормативно-правові документи, прийняті суб'єктами владних повноважень, є обов'язковими для виконання всіма юридичними та фізичними особами, які беруть участь у фінансових правовідносинах. Суб'єкти, що мають повноваження у сфері фінансової політики (такі як уряди, міністерства фінансів та податкові органи), приймають закони у межах своєї юрисдикції для

визначення прав та обов'язків інших учасників фінансових відносин. Вони забезпечують виконання своєї волі через юридично обов'язкові постанови про фінансове планування (такі як бюджетні документи та податкові накази).

Таким чином, право, що підлягає виконанню, дозволяє державі регулювати фінансові відносини на благо суспільної стабільності та економічного розвитку, забезпечуючи виконання суб'єктами господарювання (платниками податків, бюджетними установами та підприємствами) своїх фінансових зобов'язань. Водночас такий підхід, шляхом суворого контролю та регулювання фінансових правовідносин, допомагає досягти певних цілей політики державних фінансів.

Окрім обов'язкових методів, фінансове право також використовує додаткові методи правового регулювання, які доповнюють основні методи та створюють більш гнучкий механізм впливу на фінансові відносини. Ці методи враховують специфіку різних секторів, таких як місцеві фінанси або взаємодія між різними рівнями влади, де необхідно знайти баланс між вимогами до уповноважень та автономією суб'єктів господарювання. Додаткові методи фінансово-правового регулювання включають:

1) Рекомендації — агентства з питань державної фінансової політики або інші уповноважені суб'єкти пропонують певні рекомендації щодо дій, але вони не обов'язково є обов'язковими. Рекомендації можуть стосуватися методів управління фінансовими ресурсами, бюджетного обліку або організацій фінансового контролю тощо;

2) Координація – метод, що вимагає від фінансових установ досягнення консенсусу щодо певних аспектів їхньої діяльності. Це може бути вирішальним у міжурядових фінансових відносинах або взаємодії між місцевими органами влади та державними установами;

3) Координація – використовується для координації дій різних фінансових установ, таких як між міністерствами, місцевими органами влади та державними установами. Координація допомагає забезпечити гармонійне функціонування фінансової системи та уникнути дублювання або суперечностей у фінансовій політиці;

4) Затвердження – використовується в ситуаціях, коли для фінансових операцій потрібен дозвіл або затвердження від інших установ. Це може включати координацію планів бюджетного фінансування або взаємодію між різними рівнями влади для забезпечення фінансової стабільності..

Загалом, ці додаткові методи доповнюють основні обов'язкові методи, дозволяючи фінансовим органам діяти не лише за допомогою суворих правил, але й за допомогою механізмів консенсусу, координації та співпраці..

2.2. Принципи та функції фінансового права

Національна фінансова діяльність базується на відповідних принципах, галузевих принципах та загальних правових принципах різних інституцій цієї галузі права.

Галузеві принципи національної фінансової діяльності є фундаментальними орієнтирами, що визначають організацію, зміст та регуляторний напрямок національної фінансової системи. Їхня правова природа полягає у закладенні стабільної основи для взаємодії між державою, місцевим самоврядуванням та іншими суб'єктами, що беруть участь у фінансових правовідносинах. Основні принципи фінансової діяльності закріплені в Конституції України, яка встановлює принципи економічної системи, фінансової політики, повноваження державних органів у фінансовому секторі та способи їхньої взаємодії. Галузеві принципи впливають на формулювання норм у сфері фінансового права, забезпечуючи їх узгодженість із загальними принципами правової системи, а також єдність та узгодженість розвитку фінансового законодавства.. Здійснення національної фінансової діяльності здійснюється відповідно до принципів, що відображають цілі та завдання фінансової політики, забезпечуючи прозорість, ефективність та соціальну спрямованість у фінансовому процесі.

Тому галузеві принципи національної фінансової діяльності є ключовим компонентом правового регулювання у фінансовому секторі. Ці принципи

забезпечують стабільність, прозорість та цілісність фінансової системи, спрямовують діяльність законодавчих та адміністративних органів, спрямовують фінансове законодавство на досягнення суспільних інтересів та соціально-економічного розвитку.

До принципів національної фінансової діяльності належать:

- Публічний характер фінансової діяльності. Фінансова діяльність держави має відкритий характер, спрямована на управління публічними фінансами та досягнення фінансової стабільності. Це включає пряме (фінансування програм, підтримка окремих галузей) і опосередковане (податкові пільги, пільгові кредити) втручання. Управління здійснюється через фінансове законодавство, бюджетну політику, контроль державного боргу тощо [23, с. 131];

- розподіл функцій між представницькими та виконавчими органами влади.

На основі принципу поділу влади представницькі органи (парламент, місцеві ради) приймають фінансові рішення (затвердження бюджетів, визначення податкової політики), а виконавчі органи зобов'язані виконувати їх через реалізацію прийнятих актів;

- пріоритет представницьких органів перед виконавчими. Представницькі органи влади мають перевагу у формуванні фінансової політики, що підкреслює демократичний характер фінансового управління;

- пріоритетність публічних видатків над прибутками. Фінансова діяльність держави не може залежати виключно від величини доходів бюджету. Видатки формуються на основі потреб держави, необхідних для виконання її функцій, із врахуванням оптимального розподілу ресурсів;

- єдність фінансової діяльності та грошової системи. Фінанси є складовою частиною грошових відносин. Їхня роль визначається місцем грошей у економічних процесах. Фінанси забезпечують перерозподіл національного доходу через створення та використання грошових ресурсів країни;

- самостійність органів місцевого самоврядування у фінансовій діяльності.

Територіальні громади мають право на формування та виконання місцевих бюджетів, запровадження податків і зборів у межах, визначених законодавством. Цей принцип забезпечує децентралізацію фінансового управління;

- соціальна спрямованість фінансової діяльності. Основним завданням держави є забезпечення прав і свобод людини. Фінансова діяльність спрямована на соціальну підтримку, розвиток суспільних інститутів, зменшення нерівності та підвищення добробуту громадян.

Отже, принципи фінансової діяльності забезпечують системність і ефективність функціонування фінансової системи, формують правову основу для регулювання публічних фінансів, сприяють гармонізації державних та місцевих інтересів, а також відображають демократичні та соціальні цінності держави.

Також принцип плановості як основний принцип фінансового права, згідно з думкою С.О. Ніщимої, відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного управління публічними фінансами. Він відображає впорядкований та систематизований підхід до формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави та інших суб'єктів фінансових правовідносин. Принцип плановості є ключовою складовою фінансового права, що забезпечує системний підхід до управління фінансами. Він формує основу для узгодження фінансових ресурсів із цілями соціально-економічного розвитку, сприяє прогнозуванню, контролю та раціональному використанню фінансових коштів у суспільних інтересах [24, с. 150].

Як зазначає С.С. Чернецький принципи публічності та прозорості та справедливості і неупередженості мають фундаментальне значення для фінансового права та регулювання бюджетної діяльності в Україні. Вони є важливими орієнтирами для ефективного, справедливого та відкритого управління публічними фінансами. Принципи публічності та прозорості, а також справедливості та неупередженості є основними засадничими елементами бюджетної діяльності в Україні. Вони забезпечують відкритість бюджетного

процесу для громадськості, сприяють справедливому розподілу фінансових ресурсів та гарантують, що публічні фінанси використовуються на благо всіх громадян. [25, с. 622].

Сутність фінансового права реалізується через його основні функції: розподільчу та контролюючу. Ці функції відображають ключові аспекти діяльності фінансової системи, зокрема процеси управління публічними фінансами, забезпечення економічної стабільності та соціальної справедливості. Розподільча та контролююча функції фінансового права виконують вирішальну роль у забезпеченні стабільності фінансової системи, управлінні державними коштами та контролі за їх витрачанням. Це гарантує не тільки економічну ефективність, а й соціальну справедливість та відповідальність органів державної влади перед суспільством [26, с. 13-14; 27, с. 12].

Отже, принципи та функції фінансового права забезпечують системний та ефективний підхід до регулювання фінансових відносин. Вони є основою для формування фінансової політики держави, сприяють досягненню стабільності, законності та розвитку фінансової системи в цілому.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Визначення статусу кожної галузі права в рамках правової системи має значне теоретичне та практичне значення для правоохоронної діяльності та вдосконалення чинного законодавства. Це питання є особливо важливим для фінансового права, враховуючи його тісний зв'язок з іншими галузями права та різні причини, чому його формування ще не є досконалим. Однак академічних досліджень факторів та характеристик, що сприяють відокремленню фінансового права в рамках правової системи, недостатньо. Це означає, що існуючі правоохоронні та законодавчі проблеми, пов'язані з цими теоретичними питаннями, не можуть бути адекватно вирішені. Тому важливість вивчення факторів та характеристик, що сприяють відокремленню фінансового права в рамках правової системи, є незаперечною.

Розгляд об'єктів правового регулювання як основного стандарту для побудови правової системи та відстоювання ідеї розділення галузей права свідчить про те, що наукова спільнота приділяє більше уваги трактуванню різних соціальних відносин як об'єктів правового регулювання та відмежуванню їх від інших типів соціальних відносин. Однак це прагнення до розділення часто не реалізується повністю.

В структурі предмета фінансового права виокремлюються основні відносини, у межах яких здійснюється рух грошових коштів від платників податків до бюджетів, від бюджетів до розпорядників бюджетних коштів. Стосовно цих за своїм змістом майнових відносин більшість організаційних відносин є допоміжними. Останні не мають власної соціальної цінності, а лише покликані надати ознаку доцільності зазначеному руху та забезпечити реалізацію прав і виконання обов'язків учасниками відповідних правовідносин. Організаційні відносини, що є предметом фінансового права, своїм призначенням можуть мати сприяння доцільному функціонуванню

майнових (грошових, товарно-грошових) відносин цивільного характеру. Так, у предметі фінансового права з'явилися організаційні публічні відносини за участю банків, страховиків, учасників фондового ринку [28, с. 126].

Однак можуть існувати й інші критерії для розмежування різних галузей права. Одним із таких критеріїв є метод правового регулювання. Загалом, предмет і метод вважаються взаємопов'язаними та взаємозалежними критеріями для побудови правової системи та поділу правових галузей. Іноді метод навіть називають первинним критерієм для побудови правової системи, тобто він ставиться на первинне місце.

Загальновизнано, що кожна галузь права має свої власні принципи, і що принципи в цьому відношенні є прийнятними в абстракції та теорії як стандарти для розмежування галузей права та побудови правових систем. Однак, не слід вважати принципи ключем до ідеальної правової системи. Ключовим є те, що хоча принципи записані в законі (зазвичай у письмових законодавчих документах), їхнє юридичне значення чітко не визначено. Тому як стандарти, принципи, фундаментальні принципи або загальні принципи є досить розпливчастими поняттями при побудові правової системи. Якщо об'єкти регулювання мають певну однорідність, то завжди можна сформулювати правові принципи, що регулюють різні відносини, що складають ці об'єкти.

Що стосується принципів фінансового права, то відсутність регуляторної інтеграції впливає не з повної відсутності або неможливості сформулювати ці принципи, а радше з відсутності відповідних законодавчих заходів для формулювання та інтеграції принципів фінансового права.

Іншим орієнтиром побудови системи права необхідне визнати наявність усвідомленої соціальної потреби у виокремленні певної галузі права. Давно помічено, що система права в Україні та окремі його галузі є важливим і дієвим інструментом, за допомогою якого соціально керуюча система регулює перебіг суспільного розвитку [29, с. 77]. Свого часу була висловлена досить конструктивна думка про те, що цілі (завдання) цієї правової системи чи галузі права доцільно було б поставити на більш високий рівень в ієрархії правових

понять, оскільки саме цілі й завдання визначають призначення такої правової системи або галузі права.

У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на роль суб'єктивних факторів у формуванні правової системи, особливо на розуміння закономірностей розвитку суспільних відносин та об'єктивних факторів, що визначають відповідні законодавчі рішення. Приймаючи такі рішення, законодавці можуть впливати на формування правової системи, пом'якшуючи або посилюючи значення різних закономірностей та об'єктивних факторів, що впливають на цей процес. Ці рішення безпосередньо впливають на формування правової системи. Водночас суб'єкти та методи правового регулювання також опосередковано впливають на цей процес через законодавчу діяльність. Примітно, що визначення фінансового права як галузі права, а також визначення суб'єктів фінансового права традиційно вказують на те, що регулювання та реалізація фінансових відносин здійснюється з метою виконання завдань та функцій держави.

Існуючі правові та законодавчі системи, а також розвиток законодавства, є важливими стандартами для побудови законів та розмежування їх галузей. Під час пошуку оптимальної правової системи необхідно враховувати існуючі правові та законодавчі системи. Зрозуміло, що існуючим вітчизняним правовим та законодавчим системам не слід надавати абсолютного значення як стандарту для побудови майбутньої правової системи. Наприклад, колгоспне право колись існувало у вітчизняній правовій системі, але з розвитком правової системи це право більше не існує: відповідні суб'єкти зникли, а отже, зникла і суспільна потреба в його існуванні. Однак варто зазначити, що якщо вдасться накопичити нормативну систему з однорідністю щодо суб'єктів правового регулювання, методів, принципів та цілей, це може сприяти формуванню відповідних правових галузей. Особливо важливо підкреслити роль кодифікації як фактора, що впливає на вищезазначений процес. Якщо галузь права сформована, то в ідеалі мають бути кодифіковані також законодавчі акти, що регулюють різні відносини, що становлять предмет цієї галузі.

Традиційні підходи до розгляду й визначення основоположних фінансово-правових категорій потребують оновлення з урахуванням умов сьогодення. Характеристика фінансової діяльності держави як основоположної категорії фінансово права має бути поступово змінена [30, с. 36].

Таким чином, основними ознаками й факторами виокремлення фінансового права в системі права є насамперед чинники, які є об'єктивними та закономірно впливають на систему права. Існують також широкі можливості для впливу суб'єктивних чинників на побудову системи права. При цьому провідне значення має мета правового регулювання.

ВИСНОВКИ

Фінансове право, як незалежна галузь публічного права, регулює суспільні відносини у сфері створення, розподілу та використання державних фінансальних ресурсів. Його основним завданням є забезпечення того, щоб фінансальна діяльність держави та інших органів, що реалізують політику державних фінансів, підлягала правовим обмеженням. Фінансове право займає вирішальне місце серед галузей публічного права, оскільки воно регулює фінансальні відносини, які складають основу функціонування держави. Фінансове право тісно пов'язане з конституційним правом, адміністративним правом та економічним правом, разом утворюючи єдину систему правового забезпечення фінансової діяльності. Фінансове право відіграє життєво важливу роль у забезпеченні стабільного функціонування державних фінансів, реалізації соціально-економічної політики та зміцненні законності та прозорості фінансальних відносин.

Джерела фінансового права – це нормативно-правові документи, що встановлюють фінансово-правові норми, що складають основу для регулювання суспільних відносин у сфері державних фінансів. Вони визначають поведінкові орієнтири та механізми забезпечення їх дотримання суб'єктами фінансових правовідносин. До джерел фінансового права належать: Конституція України – основне джерело фінансового права, що встановлює принципи бюджетної, податкової, грошово-кредитної та кредитної політики, а також правовий статус суб'єктів фінансових відносин; закони України – Бюджетний кодекс, Податковий кодекс, Закон про валютний контроль тощо; підзаконні акти – укази Президента, постанови Кабінету Міністрів та постанови Національного банку України; міжнародні договори – угоди, що регулюють міжнародні фінансові справи, ратифіковані Верховною Радою України; та місцеві нормативно-правові документи – постанови місцевих рад щодо затвердження місцевих бюджетів та формування місцевих податків і зборів.

Система фінансового права – це внутрішня структура галузей права, яка логічно об'єднує різні принципи, що регулюють фінансові відносини. Вона відображає взаємозв'язки та взаємозалежність між різними принципами, інститутами та галузями фінансового права. Ключовою характеристикою фінансового права є його поділ на загальні положення та спеціалізовані розділи. Загальні положення містять принципи, що визначають основні поняття, принципи, форми та методи національної фінансової діяльності, а також структуру та повноваження державних фінансових установ, і пояснюють загальні принципи фінансового регулювання. Спеціалізовані розділи містять принципи, що регулюють конкретні фінансові відносини, такі як ті, що пов'язані з бюджетуванням, оподаткуванням, банківською справою, грошово-кредитним регулюванням, страхуванням та місцевими фінансами.

Фінансове право вивчає суспільні відносини, що виникають внаслідок мобілізації, розподілу та використання національних та місцевих фіскальних ресурсів (включаючи бюджети, оподаткування, кредитування та монетарну сферу).

Фінансове право характеризується використанням обов'язкових методів регулювання, заснованих на державних нормативних актах, для забезпечення суворого дотримання фінансових та правових норм. Водночас воно використовує додаткові засоби, такі як координація, консультування та схвалення, для підвищення ефективності фінансового та правового нагляду..

Принципи фінансового права – це фундаментальні поняття, що втілюють характеристики та напрямки фінансової діяльності країни, і вони закріплюють правові методи здійснення фінансової діяльності. Ці принципи формують основу регулювання фінансових відносин, забезпечуючи узгодженість фінансового законодавства та політики. До основних принципів належать: принцип відкритості та прозорості, принцип справедливості та неупередженості, принцип планування, принцип єдності фінансової діяльності та грошово-кредитної системи, принцип місцевої фіскальної незалежності та принцип соціальної орієнтації.

Функції фінансового права включають: розподіл — забезпечення формування, розподілу та перерозподілу фіскальних ресурсів через національний та місцеві бюджети для задоволення соціальних потреб та виконання державних функцій; та контроль — здійснення фіскального контролю за належним формуванням, розподілом та використанням фіскальних ресурсів на всіх рівнях.

Фінансове право має всі характеристики самостійної галузі права, зокрема власні регуляторні органи та методи, нормативну систему та інститути. Однак, через дедалі більш розмиті межі зі спорідненими галузями права, диверсифікацію фінансових відносин та їх динамічний розвиток, фінансове право важко визначити як самостійну галузь права. Для подолання цих проблем необхідне системне законодавство, яке чітко визначатиме регуляторні органи та методи та адаптуватиме їх до сучасних економічних умов та міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансове право : підручник / кол. авт. Ю. М. Жорнокуй та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець. Харків: Екограф, 2015. - 500 с.
2. Волощук М.Г., Карабін Т.О., Менджул М.В. Фінансове право: навч. посіб. / Вид. 3-тє, допов. та перероб. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. 244 с.
3. Фінансове право України: навч. посібник (у схемах, таблицях та коментарях) / кол. авт. К. А. Гурковська та ін. Львів: ЛьВДУВС, 2016. 308 с.
4. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с.
5. Черней В.В. Фінансове право: мультимедійний навч. посіб. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2023. URL. https://arm.naiu.kiev.ua/books/finansove_pravo/avtor.html
6. Фінансове право : підручник / Є. О. Алісов та ін. ; за ред. О. О. Дмитрик. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 466 с.
7. Бондаренко І. Кодифікація фінансового законодавства: зміст, форми та наслідки: монографія. Харків: Право, 2020. 328 с.
8. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР . Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#>
9. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV (в редакції від 03.09.2024). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
10. Дмитрик, О. О., Алісов, Є. О., Кобильнік, Д. А. Фінансове право: підручник. Одеса: Юридика, 2022. 466 с.
11. Кодекс адміністративного судочинства: від 06.07.2005 № 2747-Режим. Доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

12. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>

13. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

14. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР . Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-vp#Text>

15. Податковий кодекс України: Прийнятий Верховною радою України від 02.12.2010 № 2755-VI Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17>

16. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010. № 2456-VI Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T102456?q>

17. Вараниця В.І., Олійник О.М., Пригоцький В.А. Фінансове право: навч. підруч. /; за заг. ред. В.А. Пригоцького. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД» 2020. 605 с.

18. Фінансове право України: навчальний посібник / кол. авт. М. В. Ковалів та ін. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.

19. Фінансове право : підручник / за ред. М.П. Кучерявенка і О.О. Дмитрик. Харків : Право, 2019. 416 с.

20. Гетьманець О.П. Фінансове право в сучасних умовах підготовки правоохоронців: матеріали наук.-практ. конф. Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019рр.). Харків, 2019. С. 105-106.

21. Нестеренко А.С. Методи фінансово-правового регулювання фінансової системи України. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2015. С. 150-158.

22. Джурук Н. Порівняльна характеристика системи фінансового права ФРН та України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 213-217.

23. Проць І.М. Публічність як принцип бюджетного права. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4 (81). С. 128-132.

24. Ніщимна С.О. Принцип плановості в публічній фінансовій діяльності. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2015. № 2. С. 150-152.
25. Чернецький С.С. Принципи бюджетної системи України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 620-624.
26. Фінансове право : підручник / О. А. Лукашев та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка. Харків :Право, 2016. 440 с.
27. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.
28. Літвінцева А.С. Правова природа фінансової відповідальності. *Право і суспільство*. 2016. № 3. С. 125-131.
29. Очкуренко С. Фактори та ознаки виокремлення фінансового права в системі права. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2017. С. 74-78.
30. Макух О.В. Основоположні категорії фінансового права та їх вплив на визначення змісту фінансових правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 40. С. 32-37.